

سرفصل حقوق متهم - حق داشتن وکیل در مرحله تحقیقات مقدماتی

یکی از مهمترین مسائلی که معمولاً می‌تواند جریان پرونده را تحت تأثیر جدی قرار دهد حضور یا عدم حضور وکیل در مرحله تحقیقات مقدماتی است. در برخی موارد مشاهده می‌شود مقامات قضایی یا مسئولین امنیتی و انتظامی متهمی را از داشتن وکیل در مرحله تحقیقات مقدماتی محروم می‌کنند. در اینگونه موارد لازم است افراد نکات زیر را در نظر داشته باشند:

۱. بهره‌مندی از خدمات وکیل در مرحله تحقیقات مقدماتی یکی از حقوق شناخته شده متهم در قانون آیین دادرسی کیفری است. ماده ۴۸ این قانون مقرر کرده است که: «با شروع تحت نظر قرار گرفتن، متهم می‌تواند تقاضای حضور وکیل نماید. وکیل باید با رعایت و توجه به محرمانه بودن تحقیقات و مذاکرات، با شخص تحت نظر ملاقات نماید و وکیل می‌تواند در پایان ملاقات با متهم که نباید بیش از یک ساعت باشد، ملاحظات کتبی خود را برای درج در پرونده ارائه دهد.» همچنین ماده ۱۹۰ متذکر شده است که: «متهم می‌تواند در مرحله تحقیقات مقدماتی، یک نفر وکیل دادگستری همراه خود داشته باشد. این حق باید پیش از شروع تحقیق توسط بازپرس به متهم ابلاغ و تفهیم شود. چنانچه متهم احضار شود، این حق در برگه احضاریه قید و به او ابلاغ می‌شود. وکیل متهم می‌تواند با کسب اطلاع از اتهام و دلایل آن، مطالبی را که برای کشف حقیقت و دفاع از متهم یا اجرای قانون لازم بداند، اظهار کند. اظهارات وکیل در صورت مجلس نوشته می‌شود.»

از این لحاظ تمامی متهمین می‌توانند به محض بازداشت از خدمات وکیل بهره‌مند شوند. اگر در این مرحله مقام قضایی یا دیگر مسئولین مانع حضور وکیل در پرونده شوند، متهم می‌تواند این مسأله را ابتدا به رئیس دادگستری استان و بعد به دادگاه انتظامی قضات منعکس کند. توجه شود که بر اساس قانون، سلب حق همراه داشتن وکیل و عدم تفهیم این حق به متهم به ترتیب موجب مجازات انتظامی درجه هشت و سه است. این مجازات برای مقامات قضائی است. بنابراین اگر سلب حق همراه داشتن وکیل از طرف مقامات غیرقضائی مانند نیروهای امنیتی یا انتظامی باشد، حسب مورد باید به مافوق آن‌ها گزارش داد و به صورت کتبی این موضوع را به دادستان اطلاع داده و تقاضای رفع مانع شد. توجه شود اعتراض به سلب حق همراه داشتن وکیل حتی المقدور به صورت کتبی انجام شود.

۲. در جرایم مستوجب اعدام یا حبس ابد وجود وکیل در مرحله تحقیقات مقدماتی الزامی است. بنابراین اگر متهم نتواند برای خود وکیل بگیرد، دادگاه موظف به تعیین یک وکیل تسخیری است.

۳. قانون انتخاب وکیل توسط اصحاب دعوی، پیش‌بینی کرده است در صورت سلب حق داشتن وکیل در پرونده‌ای، حکم صادره در مورد آن پرونده اعتبار نخواهد داشت. این قانون در سال ۱۳۶۹ توسط مجلس وقت به تصویب رسید، اما شورای نگهبان آن را نپذیرفت. با اختلاف بین این دو نهاد حکومتی، مسأله به مجمع تشخیص مصلحت نظام ارجاع شده و این مجمع با تغییراتی قانون انتخاب وکیل توسط اصحاب دعوی را طی ماده واحده‌ای تصویب کرد که هم اکنون لازم‌الاجرا محسوب می‌شود. صدر این ماده واحده بیان داشته است که اصحاب دعوی حق انتخاب وکیل را داشته و محاکم ملزم به پذیرش وکیل هستند. تبصره دوم ماده واحده برای نقض این حق، ضمانت اجرایی پیش‌بینی نموده است. بر اساس قسمت اول این تبصره: «هرگاه به تشخیص دیوان عالی کشور، محکمه‌ای حق وکیل گرفتن را

راهنمایی حقوقی شهروندان، متهمان و محکومان در نظام قضایی ایران
بنیاد عبدالرحمن برومند برای حقوق بشر در ایران

از متهم سلب نماید، حکم صادره فاقد اعتبار قانونی بوده...» در مورد اینکه آیا این ضمانت اجرا در مرحله تحقیقات مقدماتی نیز صادق است یا نه کمی ابهام وجود دارد، اما می‌توان گفت با توجه به اینکه داشتن وکیل از ابتدای تحقیقات مقدماتی یکی از مهمترین حقوق متهم است، سلب این حق باعث بی‌اعتباری تحقیقات مقدماتی و به تبع آن احکام صادره خواهد شد. بنابراین اگر متهمی از داشتن وکیل در مرحله تحقیقات مقدماتی منع شود، بهتر است در مرحله دادرسی و تجدید نظر یا اعاده دادرسی، خواستار نقض حکم به دلیل بی‌اعتباری تحقیقات مقدماتی شود.

**Abdorrahman
Boroumand Center**

**For Human
Rights
In Iran**